

Častan duh staroga obrtničkog Zagreba

IZLOŽBA: Muzej grada Zagreba prikazuje povijest i razvoj obrta u gradu koji se nekad dičio svojim obrtničkim tradicijama. Hrvatska bratovština spominje se u izvorima 1355, njemačka 1357, a bratovština Latina 1384. godine. Nekad je u Zagrebu djelovalo trideset obrta

Najzagrebačkija izložba upravo je otvorena u Muzeju grada Zagreba: Stari zagrebački obrti. Jasno, riječ je o bratovštinama i cehovima, priča je to koju povodom 900. obljetnice Zagreba pričaju Povijesni muzej Hrvatske i Muzej grada. Počinje u 14. stoljeću kad se pojavljuju prve bratovštine na području Gradeca. Članovi se tu okupljaju po etničkoj ili strukovnoj pripadnosti, pa se tako hrvatska bratovština spominje u povijesnim izvorima 1355. godine, njemačka 1357, bratovština Latina 1384. Bratovština postolara pojavljuje se 1377, mesara 1387, kolara 1444, a remenara 1462. godine.

Jasno, kao i svi srednjovjekovni gradovi i Zagreb je bio naseljen žiteljima različitog etničkog porijekla – bila su to, zapravo, manja kozmopolitska naselja u kojima nisu postojale ni jezične ni pravne zapreke za zajednički suživot.

Možda je za neke posjetioce mali šok izazvao i postav izložbe arhitekta Olega Hrzića koji je, evocirajući dosljedno sistem srednjovjekovnih »štacuna« (prodajna mjesta od drvene grade) na zamalo 1000 četvornih metara prostora Muzeja grada dozvao dah (i duh) starog obrtničkog Zagreba. Tako oko 550 eksponata, posuđenih iz Riznice zagrebačke Katedrale, Dijecezanskog muzeja, Muzeja za umjetnost i obrt, Etnografskog muzeja (kao i muzeja domaćina MGZ-a i PMH-a) čine, uz arhivsku građu Arhiva

Tablica krojačkoga ceha

Hrvatske, Historijskog arhiva u Zagrebu i Nadbiskupskog arhiva – početak cjelovitog upoznavanja s rezultatima rada zagrebačkih obrtnika kroz minula stoljeća.

Za autoricu izložbe, muzejsku savjetnicu PMH-a **Mariju Šercer** bio je to zacijelo velik posao, ali posao na kojem nisu štedjeli truda ni kustosi Muzeja grada tako da u idućih šest mjeseci Zagrepčani doista imaju vremena upoznati obrtničku tradiciju svoga grada u ime vlastite »povijesne higijene«.

CEHOVI: Kako je to zamislila Marija Šercer, izlaganje počinje od pojave prvih obrtničkih bratovština, od 14. stoljeća. Kao što je već rečeno, u njima su se obrtnici okupljali po etničkoj ili strukovnoj pripadno-

Brava s vrata Riznice zagrebačke Katedrale

sti. Stoga se, primjerice »šoštarska ves« nazivala još i naseljem Nijemaca. Ilicu su, pak, nazivali ulicom lončara jer je glina, koja se tu nalazila, služila za izradu lončarskih proizvoda. Na zapadnom rubu naselja Gradec nalazile su se mesnice, pa je taj dio grada kasnije dobio i ime Mesnička ulica, kako se zove još i dandanas.

Sve u svemu, na području Gradeca (koji je s predgrađima 1368. imao oko 2000 stanovnika) u razdoblju od 1384. do 1440. živjelo je 284 obrtnika koji su se bavili s trideset vrsta obrta.

Prvi su se u cehove počeli udruživati obrtnici Gradeca. Najstariji je krojački ceh kojemu je gradska uprava dodijelila povlastice 1447. godine, dok se

Kalež, oko 1500.

na Kaptolu cehovi javljaju početkom 17. stoljeća (postolarski ceh 1609/1627. godine). Povlastice im dijeli zagrebački Kaptol a neki obrtnici preuzimaju privilegije varaždinskih ili gradečkih cehova srodnih struka. I, da skratimo priču za koju ovom prilikom nema dovoljno novinskog prostora – krajem 1859. godine izdan je novi cehovski red, koji je stupio na snagu odlukom (patentom) 1860.

Taj je propis proklamirao slobodu obrta i ukinuo cehovsku organizaciju. Međutim, ta odluka nije provedena u svim zemljama austrijskog carstva, pa tako ni u Hrvatskoj. Poslije Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. godine, poslove obrta preuzelo je ugarsko Ministarstvo za poljoprivredu, obrt i trgovinu.

Ono je početkom 1872. podnijelo na odobrenje vladaru Franji Josipu I. i Obrtni zakon koji je od 16. ožujka iste godine i stupio na snagu: njime su ukinuti cehovi i osnovane obrtne zadruge koje su još niz godina održavale cehovsku tradiciju i običaje, te čuvale i obnavljale cehovske predmete.

DJETIĆI: Rezgovarajući s Marijom Šercer i s kustosima Muzeja grada, htjeli smo čuti i poneku priču koju bismo izdvojili kao najzanimljiviju na ovoj »najzagrebačkijoj« izložbi. Izbor je pao na organizaciju djetića, odnosno kalfi.

Dakle, svaki je ceh imao svoju djetićku organizaciju, svoj »mali« ceh. Djetići su imali i svoja pravila koja su im izdavali majstori, a između sebe odabirali su dekana (starješinu). Imali su i škrinju s blagajnom, vrč (kantu) za ispijanje čaše bratimstva prilikom dolaska »vandrujućih« djetića i knjige u koje su upisivali imena djetića. Nadzor nad njima vodio je »očameštar«, jedan od majstora odabran na cehovskoj skupštini. Inače, u kući očameštra nalazio se obično »Herberg«, konačište vandrujućih djetića.

Djetići su bili temeljna radna snaga ceha. Radno im je vrijeme započinjalo u tri ili četiri sata ujutro i završavalo u devet navečer. Ako bi gospodar imao »silno delo«, zamolio bi djetića da mu »radi do pol noći i posle pol noći«. Plaća djetića razlikovala bi se po vrsti obrta. Primjerice, tjedna plaća srebrnar-

skog, kovačkog, špoljarskog, cestarskog, brusackog i čizmar-skog djetića iznosila je 25 denara, a gumbarskog 35 denara. Za manji posao ili popravak mogao je tražiti »zapitek«, odnosno napojnicu. Pravila djetića pisana su hrvatskom kajkavštinom. Pravila su to dobra vladanja i vjerno odražavaju stegu cehovske organizacije.

Iz dokumenta koji potječe iz druge polovice 18. stoljeća saznajemo za sudbinu djetića Jurka Černića. Evo kako je to bilo: Potužio se Jurko gradskoj upravi za postupak ceha koji mu je dao odrezati kosu s jedne strane. Naime, djetić je kovčao i češljao kosu po gospodskoj modi – što cehovskim majstorima nije odgovaralo! Rekoše: »... Ako anda ovde to detičem dopusti se, više stanovito vremena na svoje cifre bi trošili nego delali...«

I tako dalje i tako dalje... Srebrnari, stolari, oružari, tkalci, postolari, čizmari, opančari, krznari, remenari i sedlari, krojači i klobučari ... svi su u Muzeju grada i svi su tamo da podsjetite ovaj grad koji se dičio svojim obrtom. Častan i elegičan prizvuk u vremenu novom, a istom prostoru. Od tradicija kao da je preostala tek ona od mnogih loših cehovskih navada – Blaumontag. Ili, »plavi ponedjeljak«, dan kad se zbog probančene noći nije radilo. Nije li vrijeme za trežnjenje i od ovog posljednjeg gemišta? Ili stižemo u srednji vijek – drugi put?

RADA VNUK